

*Калиновський Олександр Валерійович,
заступник начальника відділу організації науково-дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник **Тютюнник Ростислав Сергійович,**
курсант 3-го курсу навчально-наукового інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ*

СПІВВІДНОШЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ УКРАЇНИ З ДІЯЛЬНІСТЮ ПОДІБНИХ ОРГАНІВ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ СВІТУ

Невдовзі в Україні запрацює правоохоронний орган нового зразка - Державне бюро розслідувань, яке згідно з прийнятим 12 листопада 2015 року Верховною Радою України довгоочікуваного Закону «Про Державне бюро розслідувань» (ДБР), є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції [1]. Ухваленню цього закону передували гострі дискусії, довготривала та клопітка робота правників.

Необхідність створення ДБР зумовлена пунктом 9 Перехідних положень Конституції України з огляду на позбавлення прокуратури функції досудового розслідування злочинів [2]. Адже, очевидно, що виконання цієї функції не може бути ефективним, якщо і розслідування, і нагляд за ним веде один і той самий орган.

Невдалі спроби запустити роботу нового органу були й в 1997 році й в 2005 році. Проте, цей негативний досвід не «поховав» саму ідею створення окремого незалежного органу досудових розслідувань.

Венеціанською комісією у висновку щодо проекту КПК звернено увагу на необхідність забезпечення якнайшвидшого створення та функціонування ДБР для здійснення досудового розслідування усіх кримінальних правопорушень, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про державну службу» та особами, посади яких віднесено до 1-3 категорій посад, суддями та працівниками правоохоронних органів відповідно до положень ч.4 ст.216 КПК України [5]. Тобто, ДБР повинен був проводити досудове слідство (а не займатись і оперативно-розшуковою діяльністю, як це сьогодні пропонується) кримінальних правопорушень, вчинених зазначеними високопосадовцями, переважну більшість яких становлять саме корупційні.

Слід зазначити, що подібні ДБР органи існують і в інших країнах: Федеральне бюро розслідувань в Сполучених Штатах Америки, Агентство

внутрішньої безпеки Республіки Польщі, МАТАМ у Державі Ізраїль, Центральне бюро розслідувань в Індії, Національне агентство з боротьби зі злочинністю в Великобританії, Генеральна дирекція внутрішньої безпеки у Франції, Федеральне відомство кримінальної поліції у Федеративній Республіці Німеччині тощо.

Кожне з них має свої особливості, свої позитивні і негативні сторони, які будуть проаналізовані нами.

Розпочнемо з американського ФБР, який став прикладом для наслідування для більшості подібних органів з усього світу. ФБР є органом внутрішньої розвідки і, одночасно, федеральною правоохоронною структурою Сполучених Штатів. Воно є складовою частиною Міністерства юстиції США і Розвідувального товариства США. Підпорядковується Генеральному прокурору і, одночасно, Директору Національної розвідки. Є керівним органом контррозвідки і антитерористичної діяльності США [8].

Має повноваження розслідувати порушення федерального законодавства країни і забезпечувати безпеку держави, нації і президента, в тому числі шляхом збору розвідки агентурними і технічними засобами. Громадянам США відома як структура, яка проводить загальну перевірку тих, хто подав заяву на прийом на державну службу. Під загальну юрисдикцію ФБР потрапляють не менше 200 категорій федеральних злочинів [8].

Щодо української сестри - Польщі, то подібні функції в ній виконує Агентство внутрішньої безпеки (ABW). В компетенцію ABW входить захист польських громадян, власності та держави за рядом напрямків, включаючи внутрішню контррозвідку, забезпечення економічної безпеки, боротьбу з тероризмом і контрабандою зброї, боротьбу з організованою злочинністю, захист секретної інформації, в тому числі комп'ютерна безпека. ABW в своїй діяльності взаємодіє з іншими спецслужбами і силовими відомствами країни, включаючи Агентство розвідки, поліцію, прикордонну охорону і Бюро охорони уряду. ABW також веде боротьбу з корупцією серед державних органів і посадових осіб. Згідно зі звітом за 2009 рік, ABW моніторить 82 державних підприємства, а також контролює використання фондів Європейського Союзу польською скарбницею. Об'єктом розслідування ABW з приводу фінансових порушень були співробітники багатьох міністерств Польщі, в тому числі з Міністерств фінансів, оборони, охорони навколишнього середовища, юстиції, внутрішніх справ, Генеральної дирекції залізниць і автодоріг. ABW має право затримувати підозрюваних осіб, проводити огляд приміщень, оглядати вантажі, наземний, водний і повітряний транспорт, а також звертатися за сприянням до інших польських спецслужб і державних органів [9].

Слід також згадати про одну з передових держав світу, яка не один раз здивовувала світ своїм неординарним і оригінальним підходом до силового сектору - Ізраїль. МАТАМ, який є особливим відділом спеціальних розслідувань і завдань у складі слідчого управління Національної поліції Ізраїлю займається проведенням розслідувань, затримань і притягненням до суду порушників у справах у сфері державної безпеки, боротьби з організованою злочинністю і контрабандою наркотиків, збором інформації про кримінальний світ, палестинських терористичних угруповань, окремих людей і організацій [10].

Складається з чотирьох підрозділів:

Розвідувального (агентурне проникнення і збір інформації);

Безпеки (розслідування у справах у сфері державної безпеки, боротьби з підривною діяльністю, контролю за в'їздом і виїздом з країни);

Загального (боротьба з організованою злочинністю та контрабандою наркотиків, збір інформації про кримінальне середовище);

Національних меншин (всі питання і справи, пов'язані з арабами, бедуїнами і іншими національними меншинами Ізраїлю) [10].

Особливий відділ має найсучаснішу систему обробки та накопичення інформації, послугами якої користуються всі підрозділи Національної поліції і спецслужби Ізраїлю [10].

Федеральне відомство кримінальної поліції (ВКА) у Німеччині ще називають «німецьким ФБР», адже воно повністю копіює функції свого американського колеги. ВКА займається розслідуванням серйозних злочинів і координацією дій правоохоронних органів, працює у співпраці з поліцією земель Німеччини, тобто з місцевим бюро розслідувань - Landeskriminalamt [11]. Крім цього, ВКА представляє Німеччину в Інтерполі [14].

На французьких колег українського ДБР, Генеральну дирекцію внутрішньої безпеки, покладені наступні завдання:

1. контррозвідка на території континентальної Франції і її заморських територіях;
2. боротьба з тероризмом;
3. боротьба зі злочинами в сфері інформаційних технологій;
4. спостереження за антигромадськими і підривними рухами, групами і організаціями;
5. боротьба з розповсюдженням всіх видів зброї масового знищення;
6. боротьба з фінансовими і економічними злочинами [12].

Разючою відмінністю від інших подібних органів є те, що регіональні управління безпеки є майже абсолютно незалежними та не зобов'язані звітувати перед місцевими начальниками МВС [12].

Британське Національне агентство з боротьби зі злочинністю було створене відносно нещодавно, а саме 7 жовтня 2013 року. Але вже за такий короткий проміжок часу, воно продемонструвало свою ефективність, ліквідувавши цілий ряд інших державних органів правоохоронного сектору. Основними завданнями агентства є боротьба з організованою злочинністю, економічними злочинами і злочинами в кіберсфері, а також охорона кордонів і протидія злочинам, пов'язаних з дітьми [13].

Щодо індійських колег Державного бюро розслідувань, то вони стикаються майже з такими ж проблемами, що і працівники ДБР. Адже, порівнюючи з повноваженнями їх колег з Сполучених Штатів Америки, або ж з тієї Польщі, як ДБР, так і індійське ЦБР жорстко обмежені колом суб'єктів щодо яких можна здійснювати розслідування кримінальних правопорушень. Також не слід забувати про рівень матеріально-технічного забезпечення. Навіть не зважаючи на те, що, як нам відомо, на ДБР не збираються «економити коштів», де чиста ставка директора складатиме 30 мінімальних зарплат, що на 2016 рік становить 40 тисяч гривень, нам все ж таки далеко до рівня матеріально-технічного забезпечення наших іноземних колег [1].

Отже, створення ДБР є безсумнівно позитивним кроком для європейського майбутнього України, що сприятиме реалізації стандартів ефективного розслідування в кримінальному судочинстві та забезпеченні прав і свобод людини і громадянина.

1. Закон України «Про державне бюро розслідувань» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII зі змінами та доповненнями Законами України станом на 12.05.2016 // Відомості Верховної Ради України. - 2016.- №6 - Ст. 55.

2. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР зі змінами та доповненнями Законами України станом від 15.03.2016 // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 39. - Ст. 141.

3. Подання щодо вжиття заходів загального характеру, необхідних для виконання рішень Європейського суду з прав людини, що набули статусу остаточного в III кварталі 2014 року [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<http://consultant.parus.ua/?doc=09H4044304>

4. Amnesty International [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. - Електронні дані.

- Режим доступу:

<https://www.amnesty.org/en/>

5. Висновки Венеціанської комісії [Електронний ресурс]. Режим доступу:

[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/229B826C8AC787DEC](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/229B826C8AC787DEC)

2257D87004987C3

6. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341 -III зі змінами та доповненнями Законами України станом від 15.03.2016 № 1022-VIII // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 25-26. - Ст. 131.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI зі змінами та доповненнями Законами України станом від 16.07.2015 № 629-VIII // Відомості Верховної Ради України. - 2013. - № 9-10. - Ст. 88.

8. Federal Bureau of Investigation [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. - Електронні дані. - Режим доступу:

<https://www.fbi.gov>

9. Internal Security Agency [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. - Електронні дані.

- Режим доступу:

<https://www.abw.gov.pl/en>

10. Israel Police [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. - Електронні дані. - Режим доступу:

https://www.police.gov.il/English_contentPage.aspx

11. Bundeskriminalamt [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. - Електронні дані.

- Режим доступу:

https://www.bka.de/EN/Home/homepage_node.html?nnn=true

12. Ministry of Internal Affairs of France [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. - Електронні дані. - Режим доступу:

<https://www.interieur.gouv.fr>

13. National Crime Agency [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. - Електронні дані. - Режим доступу:

<https://www.nationalcrimeagency.gov.uk>

14. Interpol [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. - Електронні дані. - Режим доступу:

<https://www.interpol.int>